

Муза

Іван Бунін

З книги "Темні алеї"

Переклад Олександра Грязнова

Я був тоді вже не першої молодості, але надумався вчитися живопису, — у мене завжди була до нього пристрась, — і, кинувши свій маєток в Тамбовській губернії, провів зиму в Москві: брав уроки у одного бездарного, але доволі відомого художника, неохайного товстуна, який відмінно засвоїв усе, що належить: довге волосся, великими масними кучерями закинуте назад, люлька в зубах, бархатна гранатова куртка, на черевиках брудно-сірі гетри, — я їх особливо ненавидів, — недбалість в спілкуванні, поблажливе поглядання примруженими очима на роботу учня і оце немов би до самого себе:

— Цікаво, цікаво... Безсумнівні успіхи...

Жив я на Арбаті, поруч з рестораном "Прага", в номерах "Столиця". Вдень працював у художника і вдома, вечори нерідко проводив у дешевих ресторанах з різними новими знайомими із богемі, і молодими, і підтоптаними, але однаковими прихильниками більярду і раків з пивом... Неприємно і нудно я жив! Цей подібний до жінки, неохайний художник, його "артистично" занедбана, завалена різною брудною бутафорією майстерня, ця похмура "Столиця"... В пам'яті залишилось: безперервно падає за вікнами сніг, глухо гримлять, дзвонять по Арбату конки, ввечері кисло смердить пивом і газом у тьмяно освітленому ресторані... Не розумію, чому я вів таке жалюгідне існування, — був я тоді далеко не бідним.

Та якось в березні, коли я сидів вдома, працюючи олівцями, і у відчинені квартирки подвійних рам несло вже не зимовою вогкістю мокрого снігу і дощу, не по-зимовому цокали по бруківці підкови і немов би мелодійніше дзвонили конки, хтось постукав у двері моєї вітальні. Я крикнув: "Хто там?" — та відповіді не було. Я почекав, знову крикнув — знову мовчання, потім новий стук. Я встав, відчинив: біля порога стоїть висока дівчина у сірому зимовому капелюшку, в сірому прямому пальто, в сірих ботиках, дивиться прямо, очі кольору жолудя, на довгих віях, на обличчі і на волоссі під капелюшком блищать краплі дощу і снігу; дивиться і каже:

— Я консерваторка, Муза Граф. Чула, що ви цікава людина, і прийшла познайомитись. Не суперечите?

Досить здивований, я, звичайно, відповів люб'язністю:

— Дуже втішений, ласкаво прошу. Тільки повинен попередити, що чутки, які дійшли до вас, навряд чи правдиві: нічого цікавого в мені, здається, немає.

— В усякому разі дайте мені увійти, не тримайте мене перед дверима, — сказала вона, так само прямо дивлячись на мене. — Втішені, то приймайте.

І, увійшовши, стала, як вдома, знімати перед моїм сіро-срібlistим, місцями почорнілим дзеркалом капелюшок, поправляти іржаве волосся, зняла і кинула на стілець пальто, залишившись у клітчастій фланелевій сукні, сіла на диван, шморгаючи мокрим від снігу і дощу носом, і наказала:

— Зніміть з мене боти і дайте із пальто носову хусточку.

Я подав хусточку, вона втерлася і простягнула мені ноги:

— Я вчора вас бачила на концерті Шора, — байдуже сказала вона.

Стримуючи дурасувату посмішку задоволення і подиву, — що за дивна гостя! — я покірно зняв один за другим її боти. Від неї ще свіжо пахло повітрям, і мене хвилював цей запах, хвилювало поєднання її мужності з усім тим жіночо-молодим, що було в її лиці, в прямих очах, у великій і красивій руці, — у всьому, що оглянув і відчув я, стягуючи боти з-під її сукні, під якою округло і принадно лежали її коліна, бачачи опуклі литки у тонких сірих панчохах і видовжені ступні у відкритих лакових туфлях.

Потім вона зручно всілася на дивані, збираючись, певне, іти не скоро. Не знаючи, що говорити, я почав розпитувати, від кого і що вона чула про мене, і хто вона, де і з ким живе. Вона відповіла:

— Від кого і що чула, неважливо. Пішла більше тому, що побачила на концерті. Ви досить красивий. А я дочка лікаря, живу від вас недалеко, на Пречистенському бульварі.

Говорила вона якось несподівано і коротко. Я, знову не знаючи, що сказати, спитав:

— Чаю хочете?

— Хочу, — сказала вона. — І накажіть, якщо у вас є гроші, купити у Белова яблук ранет, — тут, на Арбаті. Тільки підженіть коридорного, я нетерпелива.

— А здається такою спокійною.

— Мало що може здатися...

Коли коридорний приніс самовар і мішечок з яблуками, вона заварила чай, перетерла чашки, ложечки... А з'ївши яблуко і випивши чашку чаю, глибше посунулась на дивані і поляскала рукою поруч себе:

— Тепер сядьте до мене.

Я сів, вона обняла мене, не поспішаючи поцілувала в губи, відсторонилась, подивилась і, ніби переконавшись, що я вартий того, закрила очі і знову поцілувала — старанно, довго.

— Ну от, — сказала вона нібито полегшено. — Більше поки нічого не можна. Післязавтра.

В номері було вже зовсім темно, — тільки печальне світло від ліхтарів з вулиці. Що я відчував, легко собі уявити. Звідки раптом таке щастя! Молода, сильна, смак і форма вуст надзвичайні... Я немов уві сні слухав одноманітний дзвін конок, цокання копит...

— Я хочу післязавтра пообідати з вами у "Празі", — сказала вона. — Ніколи не була і взагалі дуже недосвідчена. Уявляю, що ви про мене думаєте. А насправді ви моя перша любов.

— Любов?

— А як же це інакше називається?

Навчання своє я, звичайно, незабаром кинув, вона своє продовжувала сяк-так. Ми не розлучалися, немов молодята, ходили по картинних галереях, по виставках, слухали концерти і навіть навіщось публічні лекції... В травні за її бажанням я переселився в старовинну підмосковну садибу, де були набудовані і здавалися невеликі дачі, і вона стала їздити до мене, повертаючись в Москву о першій ночі. Ніяк не чекав я і цього – дачі під Москвою: ніколи ще не жив дачником, без жодної справи, у садибі, так не схожій на наші степові садиби, і в такому кліматі.

Весь час дощі, навкруг соснові ліси. Раз-у-раз в яскравій синяві над ними збираються білі хмари, високо перекочується грім, потім починає сипати крізь сонце блискучий дощ, який швидко перетворюється від спеки в духмяну соснову пару... Все мокре, лискуче, дзеркальне... В парку садиби дерева були такі великі, що дачі, де-не-де побудовані в ньому, здавались під ними малими, як житла під деревами у тропічних країнах. Ставок стояв велетенським чорним дзеркалом і був наполовину затягнутий зеленою ряскою... Я жив на краю парку, в лісі. Моя дерев'яна дача була не зовсім добудована, — не конопачені стіни, нестругана підлога, печі без заслінок, майже ніяких меблів. І від постійної вогкості мої чоботи, що валялись під ліжком, обросли пліснявою.

Вечорами темніло лиш перед північчю: стоїть і стоїть напівсвітло заходу над непорушними, тихими лісами. В місячні ночі це напівсвітло дивно змішувалося з місячним світлом, теж непорушним, зачарованим. І за тим спокоєм, що царював усюди, за чистотою неба і повітря, все здавалося, що дощу вже більше не буде. Та от я засинав, провівши її на станцію, — і раптом чув: на дах знову обвалюється злива з гуркотом грому, навколо п'ятьма і прямовисно падають блискавки... Вранці на ліловій землі у вогких алеях пістрявіли тіні і сліпучі плями сонця, цокали пташки, яких називають мухоловками, хрипко тріщали дрозди. У полудень знову парило, надходили хмарки і починав сипати дощ. Перед заходом ставало ясно, на моїх дерев'яних стінах тремтіла, падаючи у вікна крізь листя, криштально-золота сітка низького сонця. Тут я ішов на станцію зустрічати її. Підходив поїзд, вивалювалася на платформу безліч дачників, пахло кам'яним вугіллям паровоза і вогкою свіжістю лісу, з'являлася в натовпі вона, з сіткою, заповненою пакетами закусок, фруктами, пляшкою мадери... Ми дружно обідали віч-на-віч. Перед її пізнім від'їздом ми блукали парком. Вона робилася сомнамбулічною, ішла, схиливши голову на моє плече... Чорний ставок, вікові дерева, що здіймалися у зоряне небо... Зачаровано-світла ніч, безкінечно-безмовна, з безкінечно-довгими тінями дерев на срібних галявинах, схожих на озера.

В червні вона поїхала зі мною в моє село, — не вінчаючись, стала жити зі мною, як дружина, стала хазяйнувати. Довгу осінь провела не нудьгуючи, в буденних турботах, за читанням. Із сусідів частіше всього бував у нас такий собі Завистовський, самотній, бідний поміщик, що жив від нас за пару верст, миршавий, руденький, неспілий, недалекий – і непоганий музикант. Взимку він став з'являтися у нас мало не кожен вечір. Я знав його з дитинства, тепер же так звик до нього, що вечір без нього був мені

дивний. Ми грали з ним в шашки або ж він грав з нею в чотири руки на роялі.

Якось перед Різдвом я поїхав у місто. Вертався вже при місяці. І, ввійшовши в дім, ніде не знайшов її. Сів за самовар один.

— А де пані, Дуня? Пішла гуляти?

— Не знаю. Їх немає вдома аж від сніданку.

— Одягнулись і пішли, — похмуро сказала, проходячи їдальнею і не піднімаючи голови, моя стара нянька.

"Певно, до Завистовського пішла, — подумав я. — Мабуть, скоро прийде разом з ним - вже сьома година..." Я пішов і приліг у кабінеті, і раптом заснув - весь день мерз у дорозі. І так само раптово прокинувся за годину — з ясною і диною думкою: "Таж вона кинула мене! Найняла у селі мужика і поїхала на станцію, в Москву, — з нею все станеться! Та, може, повернулась?" Пройшов по дому - ні, не повернулась. Соромно служниць...

Годині о десятій, не знаючи, що робити, я одягнув кожушок, взяв навіщось рушницю і пішов по великій дорозі до Завистовського, думаючи: "Як навмисне і він не прийшов нині, а в мене ще ціла страшна ніч попереду! Невже справді поїхала, кинула? Та ні, не може бути!" Іду, скриплю по наїждженому серед снігів шляху, ліворуч виблискують сніжні поля під низьким, бідним місяцем... Звернув з великої дороги, пішов до жалюгідної садиби Завистовського: алея голих дерев, що веде до неї по полю, потім в'їзд у двір, ліворуч старий, бідний дім, в домі темно... Піднявся на заледенілий ганок, з трудом відчинив важкі двері у клоччі оббивки, — у вітальні червоніє відкрита вигоріла піч, тепло і темрява... Але темно і в залі.

— Вікентію Вікентієвичу!

І він безшумно, у валянках, з'явився на порозі кабінету, освітленого також тільки місяцем у потрійне вікно:

— Ах, це ви... Заходьте, заходьте, будь ласка... А я, як бачите, сиджу в сутінках, коротаю вечір без вогню...

Я ввійшов і сів на горбкуватий диван.

— Уявіть собі, Муза кудись зникла...

Він промовчав. Потім майже нечутним голосом:

— Так, так, я вас розумію...

— Тобто що ви розумієте?

І відразу, теж безшумно, теж у валянках, з шаллю на плечах, вийшла із спальні, що прилягала до кабінету, Муза.

— Ви з рушницею, — сказала вона. — Якщо хочете стріляти, то стріляйте не в нього, а в мене.

І сіла на другий диван, навпроти.

Я подивився на її валянки, на коліна під сірою спідницею, — все добре було видно у золотистому світлі, що падало з вікна, — хотів крикнути: "Я не можу жити без тебе, за одні ці коліна, за спідницю, за валянки готовий віддати життя!"

— Справа ясна і закінчена, — сказала вона. — Сцени даремні.

— Ви дивовижно жорстокі, — через силу вимовив я.

— Дай мені цигарку, — сказала вона Завистовському.

Він боязко сунувся до неї, простягнув портсигар, став шукати по кишенях сірники...

— Ви зі мною говорите вже на ви, — задихаючись, сказав я, — ви могли б хоч при мені не говорити з ним на ти.

— Чому? — спитала вона, піднявши брови, і тримаючи на відстані цигарку.

Серце в мене стукало вже у горлі, било у скроні. Я підвівся і, похитуючись, пішов геть.

17.10.38